

Zpráva o cukrovarnické kampani 2009/10 v České republice

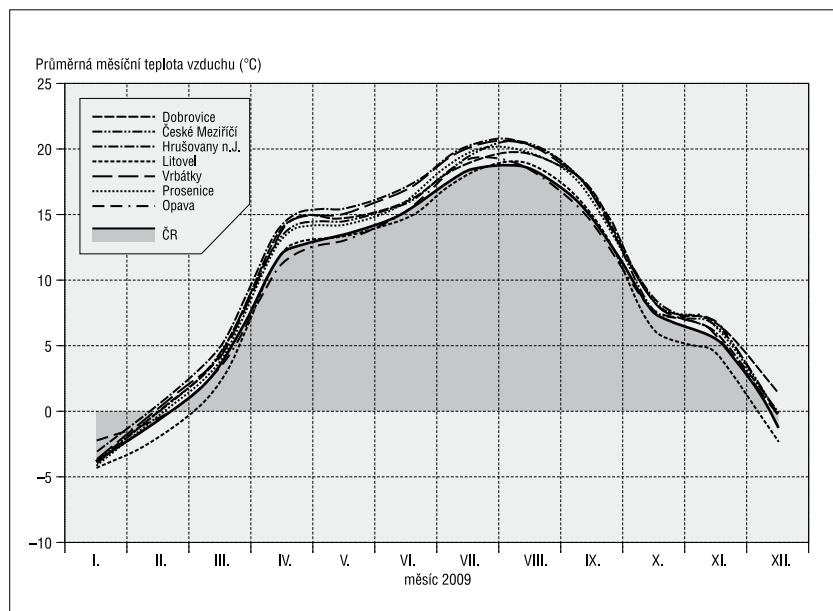
REPORT ON THE SUGAR CAMPAIGN 2009/10 IN THE CZECH REPUBLIC

Jaroslav Gebler – VUC Praha, a. s.

Věra Kožnarová – Česká zemědělská univerzita v Praze

První, stručné zhodnocení provozu českých cukrovarů v kampani 2009/10 proběhlo na Cukrovarnicko-lihovarnické konferenci s mezinárodní účastí již začátkem února 2010 ve Žďáru nad Sázavou.

Obr. 1. Průměrná měsíční teplota vzduchu v roce 2009 na území ČR a ve vybraných lokalitách

Hodnocení počasí v roce 2009

Povětrnostní podmínky v roce 2009 na území České republiky lze charakterizovat jako celkově teplé s odchylkou průměrné roční teploty vzduchu od dlouhodobého průměru (1971 až 2000) +0,7 °C a srážkově normální (108 % dlouhodobého průměru). Vegetační období jako silně teplé (odchylka +1,5 °C) a s normálním úhrnem srážek (90 %).

Pro detailnější analýzu zájmového území vymezeného polohou cukrovarů jsme zvolili údaje z meteorologických stanic ČHMÚ (tab. I.) a dvě základní klimatologické charakteristiky – průměrnou měsíční teplotu vzduchu a měsíční úhrn srážek.

Teplotní poměry jsou vyjádřeny na obr. 1., kde referenčním pozadím je průměr teploty z celého území České republiky.

Leden byl na celém území teplotně podnormální, únor a březen z hlediska normálu nevybočily. Nástup vegetačního období se vyznačoval výrazným vzestupem teploty vzduchu v dubnu v důsledku advekce teplého vzduchu od jihovýchodu. Období lze tak hodnotit jako mimořádně teplé na všech stanicích. Květen a červen svým teplotním charakterem opět odpovídaly normálu, v Českém Meziříčí bylo poněkud chladněji. Ve druhé polovině července zesílila nad Evropou oblast vysokého tlaku vzduchu a s tím byl spojen příliv teplého vzduchu. Začalo tak teplé období, které pokračovalo až do září a zasáhlo i ostatní státy Evropy. Říjen a prosinec byly teplotně

Tab. II. Přehled standardních kapacit cukrovarů

Název společnosti	Název cukrovaru	Standardní výkon 2009/10 (t.d ⁻¹ ř.)	Přehled plnění zpracování (%)
Cukrovary a lihovary TTD, a. s.	Dobrovice	14 296	99
	České Meziříčí	7 509	98
Moravskoslezské cukrovary, a. s.	Hrušovany	5 256	102
	Opava	3 860	102
Cukrovar Vrbátky, a. s.	Vrbátky	2 064	103
Litovelská cukrovarna, a. s.	Litovel	2 242	98
Hanácká potravinářská společnost, s. r. o.	Prosenice	2 242	108
ČR průměr		5 350	101
ČR celkový výkon		37 450	101

Tab. I. Meteorologické stanice v okolí cukrovarů

Cukrovar	Meteorologická stanice
České Meziříčí	Hradec Králové
Dobrovice	Semčice
Hrušovany nad Jevišovkou	Dyjákovice
Litovel	Luká u Litovle
Opava	Opava
Prosenice	Přerov
Vrbátky	Olomouc

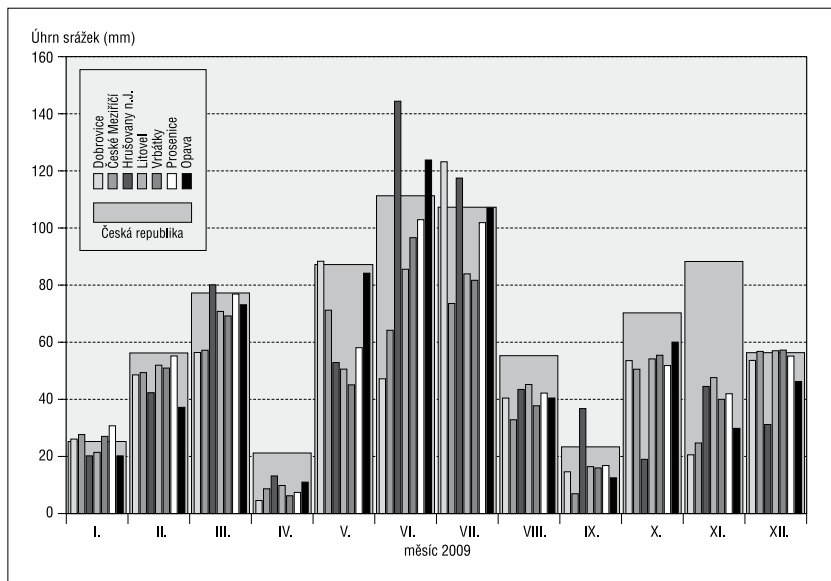
normálními měsíci, v listopadu se ale dostal evropský kontinent pod vliv teplého proudění od jihu, které bylo příčinou mimořádně vysokých teplot vzduchu na konci roku.

Srážkové poměry jsou vyjádřeny na obr. 2., kde referenčním pozadím je úhrn srážek z celého území České republiky.

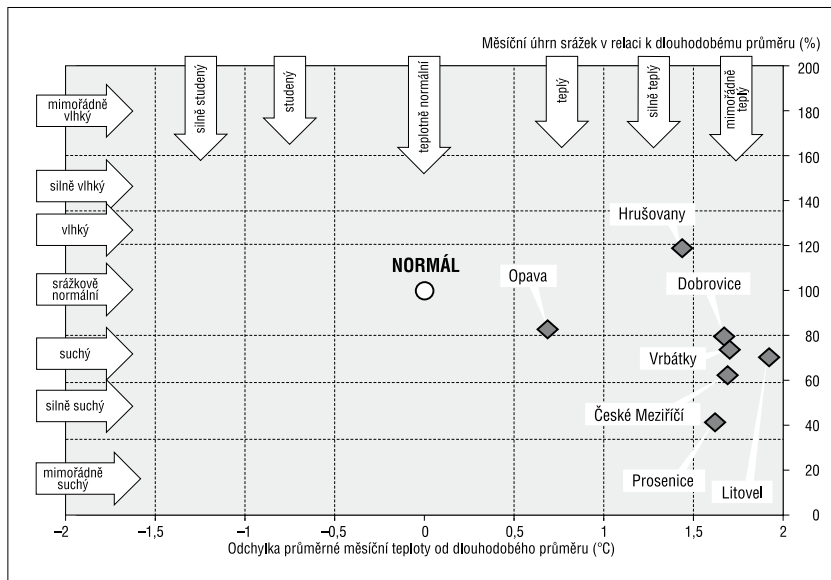
Přesto, že rok 2009 jako celek byl srážkově normálním rokem, v jednotlivých měsících se objevila značná variabilita a lišily se navzájem i hodnocené lokality. Začátek nového roku byl srážkově normální. Vyšší srážkové úhrny se vyskytly na většině stanic v únoru (mimořádně vlhký), příčinou byl přechod frontálních systémů. Také v březnu bylo zejména na Moravě srážek dostatek a měsíc byl v hodnocení stanoven vlhkým až silně vlhkým. Tlaková výše v dubnu způsobila příliv teplého vzduchu na jedné straně a nedostatek srážek na druhé. Deficit srážek se projevil v zařazení do mimořádně suchých povětrnostních podmínek. Další měsíc – květen – byl v podstatě normální. Značně odlišný byl červen. Na některých stanicích byl hodnocen jako suchý (Dobrovice, Prosenice), v Hrušovanech však spadlo 221 % normálu. Příčinou značné variability v hodnocení byly přivalové srážky spojené s bouřkovou aktivitou v důsledku labilního zvrstvení vzduchu v tomto ročním období. Přivalové srážky způsobily na území celé střední Evropy lokální povodně, na území ČR došlo k přechodnému zvýšení hladiny řek. Červenec byl opět s výjimkou Hrušovan (182 %) normální. V srpnu se na některých místech objevil deficit srážek (Prosenice -31 %, České Meziříčí -46 %). Nižší úhrny byly v září už na většině území (Hrušovany, Prosenice, Opava – silně suché). Říjen a listopad byly opět normálními měsíci a závěr roku přinesl srážky zejména do východních Čech.

Pro hodnocení teplotních a srážkových podmínek jsme použili doporučení WMO (World Meteorological Organization), které vychází z definování sedmi základních stavů pro statistická šetření: mimořádně nadnormální, silně nadnormální, nadnormální, normální, podnormální, silně podnormální, mimořádně podnormální, kde hranice mezi nimi jsou určeny pomocí kvantilů. Pro teplotu vzduchu se používá odchylka průměrné měsíční teploty vzduchu od standardního klimatologického normálu. Měsíce (případně rok nebo vegetační období) jsou pak definovány jako mimořádně teplé, silně teplé, teplé, normální, studené, silně studené a mimořádně studené. Pro srážkové úhrny se používá jako kritérium procento standardního klimatologického normálu a hodnocené období se popisuje jako mimořádně vlhké, silně vlhké, vlhké, normální, suché, silně suché a mimořádně suché. Hranice vymezující jednotlivé stavy nejsou

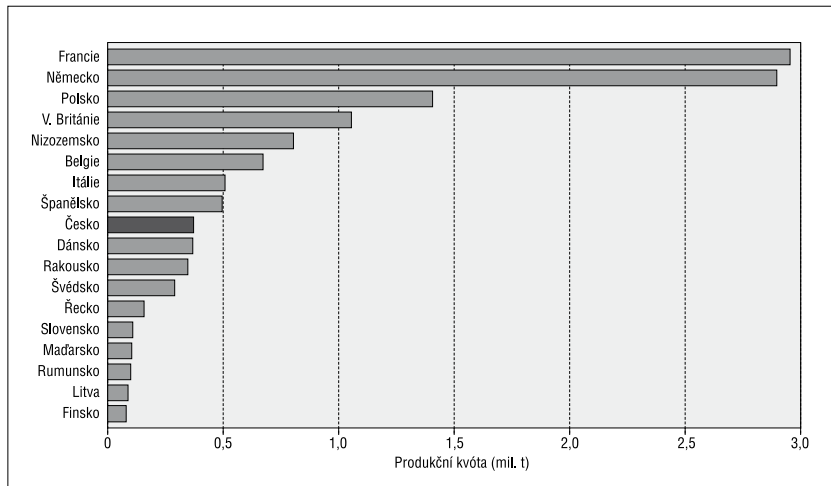
Obr. 2. Měsíční úhrn srážek v roce 2009 na území ČR a vybraných lokalitách

Obr. 3. Termopluviogram pro vegetační období řepy

Obr. 4. Přehled kvóty v EU

Tab. III. Výsledky kampaně 2009/10 v České republice

Č.	Název ukazatele	Jednotka	Česká republika		
			celk./prům.	max.	min.
A – Základní ukazatele					
1	Závody v činnosti	1	7	1	1
5	Sklizňová plocha	(ha)	46 472	21 130	2 798
6	Řepa nakoupená: celkem – čistá hmotnost	(t)	2 831 931	1 269 224	172 492
7	Řepa nakoupená: vlastní – čistá hmotnost	(t)	2 649 967	646 378	172 492
8	Řepa nakoupená: cizí – čistá hmotnost	(t)	181 964	181 964	181 964
11	Řepa zpracovaná (sladké řízky) – hmotnost	(t)	2 831 931	1 269 224	171 525
12	Výnos nakoupené řepy	(t.ha ⁻¹)	60,94	66,76	55,48
13	Výnos polarizačního cukru	(t.ha ⁻¹)	10,27	11,82	9,20
14	Výnos rendementového cukru	(t.ha ⁻¹)	9,29	9,48	8,39
17	Zprac. cukr: vlastní surový cukr – hmotnost	(t)	6 101	3 156	64
19	Doba zpracování řepy	(d)	93,40	108	79
22	Doba dovážky	(d)	1,9	3,0	1,0
23	Zpracování řepy cukrovarem (denní)	(t.d ⁻¹)	4 983	13 085	2 065
24	Jmenovitý výkon cukrovaru	(t.d ⁻¹ ř.)	5 000	13 350	2 000
25	Využití jmenovitého výkonu	(%)	101,32	108,60	95,20
28	Výroba: rafinovaného cukru – hmotnost	(t)	437 843	142 017	23 648
31	Výroba: melasy t.q. – hmotnost	(t)	77 680	17 630	6 025
B – Laboratorní a technologické údaje					
34	Nakoupená řepa – polarizace	(%)	16,99	18,66	16,23
35	Nakoupená řepa – nečistoty (srážky l.)	(%)	12,86	14,69	10,87
36	Sladké řízky – polarizace	(%)	16,85	18,70	15,99
37	Sladké řízky – rozpustný popel	(%)	0,335	0,480	0,190
38	Sladké řízky – obsah α-aminodusíku	(%)	0,030	0,043	0,014
39	Sladké řízky – měrná délka	(m.100 g ⁻¹)	7,12	9,1	5,3
40	Sladké řízky – obsah drtě	(%)	4,33	7,7	1,2
41	Extrakční voda – pH	1	5,68	6,39	5,14
42	Vylisované řízky – množství	(% ř.)	23,66	30,00	19,60
43	Vylisované řízky – polarizace	(%)	1,39	2,39	0,99
44	Vylisované řízky – obsah sušiny	(%)	22,29	25,99	19,76
45	Sušené řízky – množství	(% ř.)	2,58	4,13	0,94
46	Sušené řízky – obsah sušiny	(%)	90,46	94,87	87,97
47	Surová šťáva – množství (odtah)	(% ř.)	109,73	113,20	105,11
48	Surová šťáva – sacharizace	(%)	16,58	17,67	15,43
49	Surová šťáva – polarizace	(%)	15,05	16,07	14,20
50	Surová šťáva – čistota	(%)	90,80	92,03	89,94
51	Surová šťáva – pH	1	6,00	6,11	5,80
52	Vápenné mléko – obsah CaO	(%)	23,12	28,30	19,30
53	Přídavek vápna: k předčeření	(% ř.)	0,26	0,52	0,15
54	Přídavek vápna: k epuraci celkem	(% ř.)	1,13	1,44	0,93
55	Saturační plyn – obsah CO ₂	(%)	34,39	38,31	29,70
56	1. saturovaná šťáva – alkalita	(g.dl ⁻¹ CaO)	0,199	0,783	0,077
57	2. saturovaná šťáva – alkalita	(g.dl ⁻¹ CaO)	0,050	0,023	0,017
58	2. saturovaná šťáva – optimální alkalita	(g.dl ⁻¹ CaO)	0,049	0,021	0,017
59	Saturační kal – sušina	(%)	62,12	65,09	59,30
60	Saturační kal – polarizace	(%)	0,96	1,69	0,20
61	Lehká šťáva – sacharizace	(%)	16,52	17,13	15,89
62	Lehká šťáva – polarizace	(%)	15,36	15,93	14,89
63	Lehká šťáva – čistota	(%)	93,00	93,71	92,57
64	Lehká šťáva – alkalita	(g.dl ⁻¹ CaO)	0,018	0,021	0,016
65	Lehká šťáva – pH	1	9,02	9,50	8,68

lineární a liší se podle jednotlivých měsíců. Odchylka (nebo procento) o stejné hodnotě v různých měsících roku může tak vyjadřovat zcela jiné stavy. Uvedené skutečnosti vyjadřuje konstrukce klimadiagramu (termopluvigram) na obr. 3. zpracovaného pro období vegetačního teplého půlroku (IV. až IX.). Téměř normální povětrnostní podmínky se vyskytly v Opavě. Nejméně příznivé byly v Prosenici (mimořádně teplé a silně suché podmínky); Litovel, České Meziříčí, Vrbátky a Dobruška měly srážek o něco více, v Hrušovanech se vyskytly přívalové srážky.

Kampaňové výsledky

České cukrovary v kampani 2008/09 lze rozdělit do dvou skupin: dvě společnosti se zahraničním kapitálem, které mají po dvou závodech a tři společnosti v soukromém českém vlastnictví. Kapacity, resp. jejich změny během dvou let jsou patrné z tab. II.

V **provozu**, bylo stejně jako v předchozích dvou kampaních sedm cukrovarů – dva v Čechách, pět na Moravě. Celkový jmenovitý výkon cukrovarů činil podle posledních kampaňových hlášení 5 000 t.d⁻¹ ř., jmenovitý výkon jednotlivých závodů se pohyboval mezi 13 350 a 2 000 t.d⁻¹. Celkové celostátní zpracování přepočtené na standardní podmínky (polarizace řepy 16 %) činí 37 394 t.d⁻¹. Skutečnost denního zpracování vztážená na standardní (16 %) řepu, činila 5 342 t.d⁻¹ (2 064 až 14 296 t.d⁻¹) Celkem bylo **zpracováno** 2,832 mil. t řepy o průměrné polarizaci 16,85 %. Tato cukernatost je po roce 2007 druhou nejnižší za posledních 7 let. Je třeba poznamenat, že průměr za uvedené období je 18,07 %. Rozdíly v cukernatosti v kampani 2009 byly ovlivněny rozdílnými klimatickými podmínkami, jak již bylo uvedeno výše a pohybovaly se mezi 18,70 a 15,99 %. Potěšující však je skutečnost, že výnos polarizačního cukru dosahoval v průměru 9,30 t.ha⁻¹, při výnosech 55,5 až 66,8 t.ha⁻¹, což jsou hodnoty odpovídající velmi dobré evropské úrovni. Vyrobeno bylo 437,8 kt **cukru** z řepy, což představuje vynikající výtěžek cukru 15,25 %, v hodnotě bílého cukru. Produkční kvóta cukru přidělená EU pro ČR pro kampaň 2009 činila 372 kt bílého cukru.

Kromě toho byla zpracována ještě cukrovka vypěstovaná mimo ČR (biocukr a tzv. přepracování na zakázku), která není zahrnuta do kvótového cukru ČR a je samostatně evidována.

Pro **výrobu bioetanolu** bylo zpracováno 482,8 tis. t standardní řepy. Zemědělská plocha řepy pro výrobu cukru zaujímal 46,5 tis. ha, pro výrobu bioetanolu 7,3 tis. ha.

V současnosti má **ČR výrobní kvótu** stanovenou Evropskou unií 372 459 t bílého

cukru. Přehled kvót v jednotlivých státech EU je na obr. 4.

Program EU týkající se snižování výroby cukru dochází naplnění. S poklesem výrobních kvót úzce souvisí i pokles počtu cukrovarů. V roce 2005 bylo ve všech současných dvaceti sedmi státech EU 188 závodů, v roce 2006 pak 159, v roce 2007 jen 141 a v proběhlé kampani bylo v provozu pouze 108 cukrovarů. Reálný předpoklad je, že v kampani 2010 bude v provozu v EU-27 již kolem 90 cukrovarů. Kampaň 2009/10 byla prakticky ve všech našich cukrovarech poznamenána ekologizací provozu a nezvyšováním zpracovatelské kapacity, ale vylepšováním ekonomických výsledků.

Dosažené **výsledky** v cukrovarech ČR jsou uvedeny v tab. III., kde jsou jednak průměrné, eventuálně sumární, minimální a maximální hodnoty ze všech závodů ČR. Vzhledem ke standardnímu uspořádání tabulky není nutný podrobný komentář, neboť čtenáři se snadno zorientují v daných hodnotách obdobně, jako v minulých zprávách o kampaních. Zmíním se pouze vybraných hodnotách a údajích souvisejících s některými investičními akcemi v cukrovarech.

Doba zpracování řepy byla v jednotlivých závodech velice rozdílná. Pohybovala se mezi 79 a 108 dny. Řepa byla zpracovávána od 16. 9. 2009 do 8. 1. 2009, tzn. 114 dnů, ale průměrná délka kampaně v jednom závodě dosáhla 93,4 dne. Patřila tudíž k nejdelší kampani za posledních pět let. Proto byla také v Moravskoslezských cukrovarech v Opavě úspěšně vyzkoušena ochrana hromad sekanou slámou (obr. 5.).

Výroba bilanční melasy, necelých 77,6 kt, odpovídá kvalitě řepy a technologické kázní. V přepočtu na zpracovanou cukrovku činí zůstatek cukru v melase pouhých 2,74 % ř.

Čistota surové šťávy se v kampani pohybovala v mezích 89,94 až 92,03 %, průměrná hodnota z kampaně 2009 je 90,81 %, Zajímavý je vývoj těchto čistot – desetiletý průměr je 90,59 %, ale pětiletý průměr přesahuje 91,09 %, to svědčí o stále rostoucích hodnotách Q surové šťávy v posledních letech. Sušina lisovaných řízků se pohybovala mezi 20 a 26 %, podle zařízení a kapacitních možností stanice. Sušení řízků vykazovaly tři cukrovary s tím, že v Opavě byly částečně používány jako součást ekologického paliva.

Spotřeba koksů se držela na hodnotě obdobné jako v minulé kampani (0,20 % ř.), stejně jako spotřeba vápence (2,54 % ř.) Saturační plyn měl obsah 34,4 % CO₂ s mezemi 29,7 až 38,3 %.

Hodnoty pH se byly jak u surové, tak lehké šťávy těsně pod desetiletým průměrem, ale u těžké šťávy byl patrný vzrůst z desetiletého průměru (8,56) na hodnotu 8,82. Bylo to převážně způsobeno potřebou udržení

Tab. III. Výsledky kampaně 2009/10 v České republice – pokračování 1

Č.	Název ukazatele	Jednotka	Česká republika		
			celk./prům.	max.	min.
67	Lehká šťáva – barva (c420)	(cm ² .kg ⁻¹)	1 784	2312	1353
68	Lehká šťáva – kvocient tvrdosti	(% CaO)	0,087	0,141	0,012
69	Těžká šťáva – sacharizace	(%)	63,63	66,87	60,00
70	Těžká šťáva – polarizace	(%)	59,29	62,72	56,02
71	Těžká šťáva – čistota	(%)	93,17	93,79	92,28
72	Těžká šťáva – popel	(%)	1,12	1,52	0,55
73	Těžká šťáva – pH	1	8,82	9,52	8,20
75	Těžká šťáva – barva (c420)	(cm ² .kg ⁻¹)	2 560	3919	1766
76	Těžká šťáva – kvocient tvrdosti	(% CaO)	0,066	0,116	0,015
77	Epurační efekt	(%)	27,69	40,84	15,89
82	Cukrovina B (mezivarová) – množství	(% ř.)	19,07	25,89	12,05
83	Cukrovina B (mezivarová) – sacharizace	(%)	91,83	92,60	90,31
84	Cukrovina B (mezivarová) – polarizace	(%)	81,09	81,62	80,59
85	Cukrovina B (mezivarová) – čistota	(%)	88,30	89,24	87,49
86	Sirob B (černý) – sacharizace	(%)	79,00	81,80	72,21
87	Sirob B (černý) – polarizace	(%)	61,52	65,00	52,79
88	Sirob B (černý) – čistota	(%)	77,87	79,75	73,11
89	Cukrovina C (zadinová) – množství	(% ř.)	6,08	7,24	4,40
90	Cukrovina C (zadinová) – sacharizace	(%)	93,15	95,10	91,76
91	Cukrovina C (zadinová) – polarizace	(%)	74,56	76,16	72,43
92	Cukrovina C (zadinová) – čistota	(%)	80,04	82,43	78,26
93	Mat. sirob spuštěné cukrov. C – sacharizace	(%)	87,45	88,00	86,75
94	Mat. sirob spuštěné cukrov. C – polarizace	(%)	57,41	59,71	55,73
95	Mat. sirob spuštěné cukroviny C – čistota	(%)	65,65	68,83	63,87
96	Mat. sirob cukrov. C před vyt. – sacharizace	(%)	85,02	85,97	83,80
97	Mat. sirob cukrov. C před vyt. – polarizace	(%)	52,86	53,54	52,30
98	Mat. sirob cukrov. C před vyt. – čistota	(%)	62,17	62,77	61,17
99	Mat. sirob cukrov. C před vyt. – Grut. číslo	1	2,15	2,31	1,93
100	Melasa vyrobená – sacharizace	(%)	82,01	84,41	79,62
101	Melasa vyrobená – polarizace	(%)	51,33	52,00	50,50
102	Melasa vyrobená – čistota	(%)	62,62	64,68	60,94
103	Melasa vyrobená – popel	(%)	9,39	9,64	9,13
122	Zpracovaný cukr – polarizace	(%)	99,81	100,00	99,51
123	Zpracovaný cukr – popel	(%)	0,010	0,150	0,007
124	Zpracovaný cukr – rendement	(%)	99,82	99,86	99,06
125	Žluté cukroviny – množství	(% ř.)	25,15	32,62	16,45
126	Šťavní krystalová cukrovina – množství	(% ř.)	35,65	39,29	32,28
127	Šťavní krystalová cukrovina – sacharizace	(%)	91,20	92,61	90,57
128	Šťavní krystalová cukrovina – polarizace	(%)	86,01	87,31	84,59
129	Šťavní krystalová cukrovina – čistota	(%)	94,31	95,12	93,40
131	Bílé cukroviny – množství	(% ř.)	35,65	39,29	32,28
132	Šťavní krystal – popel	(%)	0,0075	0,0140	0,0040
133	Šťavní krystal – typové číslo	1	1,25	2,00	0,85
134	Šťavní krystal – barva (c420)	(cm ² .kg ⁻¹)	24,36	32,00	20,72
138	Odpadní voda – množství	(% ř.)	28,94	40,90	13,92
139	Odpadní voda – BSK5	(mg/l)	1 505	5 987	480
C – Bilance výroby a ztrát					
150	Výroba cukru 100 Rd z řepy – hmotnost	(t)	431 818	142 017	23 648
151	Množství cukru 100 Rd z řepy (výtěžek)	(% ř.)	15,25	15,39	13,19
152	Výtěžnost cukru 100 Rd z polar. cukru řepy	(% p.c.ř.)	90,53	90,41	86,24
153	Výroba bilanční melasy (P = 50 %) z řepy	(t)	77 581	17 887	6 254
154	Zůstatek cukru v melase	(% ř.)	1,37	1,90	1,58

Tab. III. Výsledky kampaně 2009/10 v České republice – pokračování 2

Č.	Název ukazatele	Jednotka	Česká republika		
			celk./prům.	max.	min.
155	Ztráty polarizačního cukru z řepy celkové	(% ř.)	0,29	0,56	0,02
156	Ztráty polarizačního cukru z řepy v řízkách	(% ř.)	0,23	0,45	0,19
157	Ztráty polarizačního cukru z řepy v sat. kalu	(% ř.)	0,03	0,05	0,01
158	Ztráty polarizačního cukru z řepy neznámé	(% ř.)	0,02	0,13	-0,29
D – Spotřeba energie					
161	Černé uhlí – spotřeba	(t)	16071	14 162	1 909
162	Černé uhlí – výhřevnost	(GJ.t ⁻¹)	28,40	28,80	28,00
163	Hnědé uhlí – spotřeba	(t)	55 606	31 365	6 048
164	Hnědé uhlí – výhřevnost	(GJ.t ⁻¹)	16,14	17,60	12,47
165	Kapalná paliva – spotřeba	(t)	12945	11 671	1 274
166	Kapalná paliva výhřevnost	(GJ.t ⁻¹)	40,59	40,88	40,30
167	Topný plyn – spotřeba	(10 ³ .m ³)	27 132	23 397	3 735
168	Topný plyn – výhřevnost	(GJ.10 ³ m ⁻¹)	34,27	34,33	34,20
169	Teplo v palivu celkem	(GJ)	2 809 162	895 189	171 670
170	Teplo ve vyrobené páře	(GJ)	2 475 571	832 526	138 933
171	Tepelná účinnost kotelny	(%)	88,0	93,5	75,0
173	Teplo v páře celkem	(GJ)	2 475 571	832 526	138 933
174	Teplo v páře k výrobě cukru	(GJ)	2 450 460	832 526	137 383
175	Teplo v páře k jiným účelům	(GJ)	25111	59 916	1 550
176	Spotřeba tepla v páře celkem	(MJ.t ⁻¹ ř.)	874	1 046	656
177	Spotřeba tepla v páře k výrobě cukru	(MJ.t ⁻¹ ř.)	865	1 002	656
179	Spotřeba tepla v páře k výrobě bílého cukru	(MJ.t ⁻¹ ř.)	5 597	6 943	4 806
180	Měrné palivo – spotřeba celkem	(% ř.)	3,38	4,13	2,29
181	Měrné palivo – spotřeba k výrobě cukru	(% ř.)	3,35	3,66	2,29
182	Měrné palivo – spotřeba k výr. cukru 100 Rd	(% rd.)	20,97	25,32	16,63
183	Měrné palivo – spotřeba k výr. bílého cukru	(% r.)	21,67	25,32	16,63
184	Dosažený průměrný parní výkon kotlů	(t.h ⁻¹)	50,22	110,00	26,10
185	Elektrická energie – výroba	(MWh)	62 758	25 642	1 667
186	Elektrická energie – odběr	(MWh)	10 899	3 871	115
187	Elektrická energie – prodej	(MWh)	2 753	1 795	15
188	Elektrická energie – spotřeba celkem	(MWh)	70 904	25 595	3 665
189	Elektrická energie – spotřeba k výr. cukru	(MWh)	63 313	20 123	3 665
190	Elektrická energie – jiná spotřeba	(MWh)	7 592	5 472	483
191	Měrná spotřeba el. energie k výrobě cukru	(kWh.t ⁻¹ ř.)	20,68	23,84	18,05
193	Měrná spotřeba el. energie k výr. bíl. cukru	(kWh.t ⁻¹ ř.)	144,91	176,96	126,40
194	Koks pro vápenku – spotřeba	(t)	5 780	1 600	333
195	Koks pro vápenku – výhřevnost	(GJ.t ⁻¹)	27,81	28,90	27,00
196	Koks pro vápenku – množství	(% ř.)	0,200	0,278	0,134
E – Spotřeba pomocných hmot					
197	Vápenec – spotřeba	(t)	71 996	22 000	3 381
198	Vápenec – spotřebované množství	(% ř.)	2,54	3,19	1,72
199	Mísící poměr koku a vápence	(% v.)	8,03	9,85	7,27
200	Vápno – vlastní výroba	(t)	36 990	11 000	1 691
201	Vápno – nákup	(t)	32	32	32
203	Spotřeba vápna: celkem – hmotnost	(t)	36 956	11 000	1 691
204	Vápno – spotřebované množství celkem	(% ř.)	1,30	1,45	1,00
205	Vápno – množství použité mimo epuraci	(% ř.)	0,17	0,55	-0,12
207	Odpěňovací prostředky	(kg.kt ⁻¹ ř.)	61,65	100,25	34,54
208	Soda	(kg.kt ⁻¹ ř.)	28,704	50,00	4,30
209	Oxid hořečnatý	(kg.kt ⁻¹ ř.)	0,00	0,00	0,00
210	Hydroxid sodný	(kg.kt ⁻¹ ř.)	323,6	1 025	8,8

Obr. 5. Ochrana řepných hromad

alkalita na varně. S tím ovšem nesouvisí značný nárůst spotřeby alkalizačních prostředků, konkrétně hydroxidu sodného, jehož spotřeba vzrostla oproti pětiletému průměru (236 kg.kt⁻¹ ř.) o více než 37 %. Příčinou byl provoz změkčovacích stanic v Českém Meziříčí a Dobrovici. V ČR poklesl koeficient tvrdosti těžké šťávy v poslední kampani na 0,066 % CaO s extrémě téměř desetinásobnými (0,116 % a 0,015 % CaO) zapříčiněnými právě změkčovacími stanicemi.

Ve spotřebě odpěňovacích prostředků je patrný rostoucí trend posledních pět let, od 46,5 kg do současných 61,6 kg na 1 000 t řepy. Otázkou zůstává účinnost zkoušených preparátů a jejich ceny, resp. účinnost finančního toku odpěňovačů.

Barvy jak lehké, tak těžké šťávy vzrůstaly posledních pět let každoročně až na současnou hodnotu $c_{420} = 1 784$, resp. 2 560 I.U.

Hodnoty čistot lehké i těžké šťávy jsou nepatrně nižší než pětiletý průměr, ale za zmínku stojí rozdíly mezi jednotlivými závody. U těžké šťávy činí až 1,51 kvocientu (93,79 až 92,28 %), u lehké 1,14 % (93,71 až 92,57 %).

Všech sedm cukrovarů pracovalo na varně podle tříproduktového výrobního schématu. Jeden závod zpracovává v době kampaně část surové šťávy přímo v lihovaru a část černého sírobu odkládá na pokampaňovou výrobu bio-etanolu, která tak probíhá prakticky celoročně.

Průměrné hodnoty cukrovin při tříproduktovém schématu (další hodnoty viz tab. III.) v kampani 2009 byly:

Cukrovina	A	B	C
- množství (% ř.)	35,7	19,1	6,1
- sacharizace (%)	91,2	91,8	93,2
- čistota (%)	94,3	88,3	80,0

Charakteristiky bílého cukru jsou na standardní úrovni s tím, že převážná část produkce

odpovídá kategorii 1,8 EU bodového systému. Vybrané cukrovary část své produkce dodávají i v kategorii 1 EU.

Palivová základna cukrovarů se skládá ze čtyř medií, pevná paliva mohly využívat čtyři závody, kapalná jeden a plyn dva závody. Navíc v Opavě bylo používáno ekologické palivo – dřevní štěpka a část řízků. Podrobnosti byly sděleny na Cukrovarnické konferenci.

Spotřeba **měrného paliva** na výrobu cukru se mezi jednotlivými závody lišila téměř dvojnásobně, dosáhla širokého rozpětí od 2,29 do 4,13 % ř. V průměru však má v poslední kampani hodnotu 3,38 % ř. Účinnost kotelen vzrostla na 88,0 % proti roku 2005, kdy byla 85,6 %. Spotřeba měrné **elektrické energie** se dostala na hodnotu 20,7 kWh.t⁻¹ ř. se značným rozptylem (18,0–23,7 kWh.t⁻¹ ř.). Celkově v energetice pokračoval trend klesajících spotřeb.

Provozovatel řepného lihovaru, společnost **Cukrovary a lihovary TTD**, a. s., provozuje lihovar již třetím rokem, jak jsme již naše čtenáře informovali dříve. Hlavními produkty jsou bioetanolová paliva E85 a E95. V kampani 2008/09 se podařilo v Dobrovici úspěšně vyřešit obtíže pomocí „bezodpadové“ změkčovací stanice lehké šťávy (systém Applexione-Novasep). Vzhledem k výborným výsledkům této stanice byly před kampaní 2009 vloženy investice do obdobné linky v cukrovaru **České Meziříčí**. (obr. 6.). Stanice napomáhá řešit problémy inkrustací teplosměnných ploch nejen odparky, ale především kolon v lihovaru, zejména při zpracování černého sirobu, resp. melasy.

O Moravskoslezských cukrovarcích byla již zmínka v rámci energetiky (**Opava** – spalování organického materiálu, dřevní štěpky, řízků apod.). V **Hrušovacích n. J.** proběhla rekonstrukce řepného výtahu a úprava odstředivkové stanice (obr. 7.). Navíc se zde ověřovala možnost filtrace 2. saturované šťávy na kalolisech místo na filtrech GP s dobrým efektem na kvalitu cukru z hlediska nerozpuštěných látek, jejichž obsah poklesl zhruba o 30 % ve srovnání s předchozí kampaní. I v této kampani probíhala náročná certifikovaná výroba biocukru z rakouské biořepy.

Ve **Vrbátkách** byla pozornost zaměřena dvěma směry – na energetiku a na finalizaci výroby. Jednalo se o nové solární panely o modernizaci balicí techniky DSB instalací velkokapacitní kostkárny VUC Praha (obr. 8.).

Cukrovar **Litovel** se rovněž věnoval energetice a do ladování provozu nové třídící stanice.

Prakticky všechny cukrovary věnovaly pozornost zlepšení ekologických dopadů zpracování cukrovky (emise, spalování bioplynu z čistíren odpadních vod apod.).

Souhrn

Řepná kampaň 2009/10 byla, ve srovnání s předchozí kampaní charakterizována nižší cukernatostí. Potěšující však je, že výnosy se výrazně zvýšily a jsou srovnatelné s výnosy předních pěstitelů sousedních států. Množství cukru dané kvotovým systémem bylo tudíž bez problému splněno a stejně jako v ostatních státech EU bylo vyrobeno určité množství nadkvótového cukru. V ČR to představuje přes 29 % cukru (pro bioetanol, chemické užití apod.). V celé EU byla pro kampaň 2009/10 kvóta 13 121 tis. t a nadkvótového cukru 4 347 tis. t, tj. 33,1 %. Cukernatost v ČR dosáhla průměrné hodnoty 16,85 % (18,70 až 15,99 %). Průměrná doba kampaně v cukrovarcích ČR činila 93,4 dne, množství vyrobeného cukru

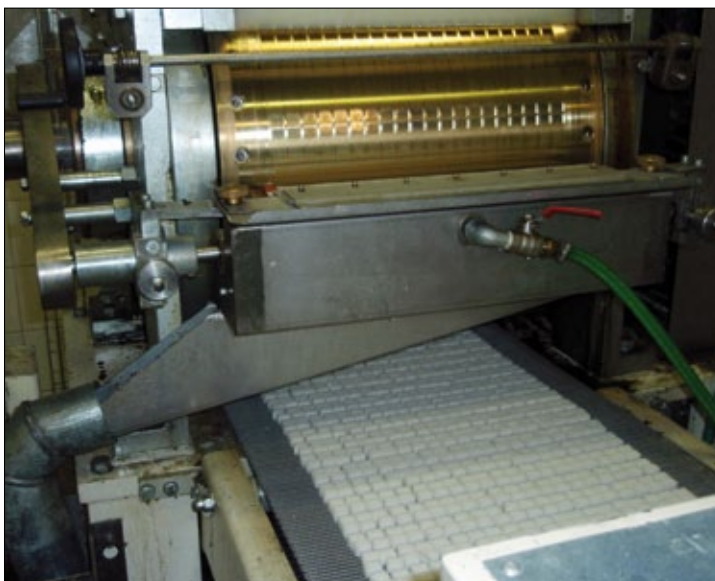
Obr. 6. Změkčovací stanice v Českém Meziříčí

Obr. 7. Odstředivková stanice v hrušovanském cukrovaru

Obr. 8. Velkokapacitní kostkárna VUC Praha v cukrovaru Vrbátky

Tab. III. Výsledky kampaně 2009/10 v České republice – pokračování 3

Č.	Název ukazatele	Jednotka	Česká republika		
			celk./prům.	max.	min.
211	Fosforečnan sodný	(kg.kt ⁻¹ ř.)	7,55	14,39	0,70
212	Formalin (30%)	(kg.kt ⁻¹ ř.)	119,07	252	13
213	Chlorové vápno	(kg.kt ⁻¹ ř.)	2,40	4,80	0,90
214	Jiné dezinfekční prostředky	(kg.kt ⁻¹ ř.)	32,14	59,60	6,20
215	Dezinfekční prostředky celkem	(kg.kt ⁻¹ ř.)	153,62	274,80	6,20
217	Kyselina solná	(kg.kt ⁻¹ ř.)	19,18	39,00	1,70
218	Kyselina sírová	(kg.kt ⁻¹ ř.)	313,67	914,00	52,00
D – Spotřeba energie					
219	Síra	(kg.kt ⁻¹ ř.)	24,10	47,40	9,50
220	Oxid siřičitý	(kg.kt ⁻¹ ř.)	21,75	43,50	0,00
221	Chlorid sodný	(kg.kt ⁻¹ ř.)	3,90	6,10	0,80
222	Křemelina	(kg.kt ⁻¹ ř.)	0,50	0,50	0,50
224	Filtrační mat. spotř. v předním provozu	(m ² .kt ⁻¹ r.)	6,93	9,70	4,60
225	Filtrační mat. spotř. v zadním provozu	(m ² .kt ⁻¹ r.)	1,16	2,21	0,14
F – Doplnkové ukazatele					
226	Faktor MB	(% ř.)	18,23	27,37	10,30
227	Skutečný faktor MB	(% ř.)	22,85	26,90	19,10
228	Výroba vyslazených řízků o sušině 10 %	(% ř.)	52,75	65,84	40,00
229	Teoretický přírůstek vápna k epuraci šťávy	(% ř.)	1,45	1,55	1,29
230	Rozdíl mezi skut. a teor. příd. vápna k epuraci	(% ř.CaO)	-0,16	0,01	-0,59
231	Podíl váp.použ.k epur. z celk. spotř.vápna	(%)	87,10	109,10	62,10
232	Množství lehké šťávy	(% ř.)	107,86	114,19	102,50
233	Zředění šťávy při epuraci	(%)	-0,13	0,57	-0,89
234	Množství těžké šťávy	(% ř.)	27,95	31,21	26,69
235	Množství odpařené vody na odparce	(% ř.)	79,91	85,74	75,35
236	Změna pH šťávy odpařováním	1	-0,20	0,22	-0,59
237	Množství cukrovin v bezzásosové směsi	(% ř.)	61,22	70,49	54,56
239	Číslo převáčky	1	3,60	4,31	3,71
240	Přídavek vody při zrání zadinové cukroviny	(%)	1,80	3,79	0,34
241	Vyrobena melasa rendement	(%)	4,38	6,35	2,53
242	Teoret.zůstatek cukru v melase z řepy	(% ř.)	2,03	2,23	1,83
243	Rozdíl mezi skut. a teor. zůst. cukru v melase	(% ř.)	-0,16	-0,08	-0,24
244	Poměr zůstatku cukru v melase a popela řepy	1	4,09	5,10	3,67
245	Výroba vyslazeného saturačního kalu	(% ř.)	4,45	5,41	3,81
252	Délka kampaně celkem	(d)	93,42	108,0	80,0
253	Stand. zprac. řepy cukrovarem (při Dg 16 %)	(t.d ⁻¹)	5342	14 296	2 064
261	Odpadní voda – CHSK	(mg.l ⁻¹)	52,6	58,63	42,60
262	Odp. voda – vypouštěné znečištění (CHSK)	(t.kamp ⁻¹)	6,49	8,11	6,94
264	Cukr bílý – popel – EU body	1	5,43	5,52	4,77
265	Cukr bílý – barva – EU body	1	3,09	3,25	2,70
266	Cukr bílý – typa – EU body	1	2,30	2,99	2,22
267	Cukr bílý – EU kategorie	1	1,87	2,00	1,53

z řepy bylo 431,8 kt v hodnotě bílého cukru. Z hlediska kapacity byla celková standardní zpracovatelská kapacita v ČR 37 394 t.d⁻¹ ř., tzn. 5 342 t.d⁻¹ ř. V provozu bylo sedm závodů. Sledované veličiny dosáhly v převážné většině hodnot svědčících o tom, že ČR představuje v EU kvalitního výrobce cukrovky i cukru. V článku jsou zmíněny investiční akce, zaměřené především na zlepšení ekologie, technologie a energetiky, které byly v cukrovarech ČR v kampani 2009/10 realizovány.

Literatura

1. KOŽNAROVÁ V., KLABZUBA J.: Doporučení WMO pro popis meteorologických, resp. klimatologických podmínek definovaného období. *Rostl. výroba*, 48, 2002 (4), s. 190–192.
2. KOŽNAROVÁ V., KLABZUBA J., BUREŠ R.: The use of thermopluviogram to evaluate agro-meteorological year, season and month. In *Pamětník Pulawski*, Pulawy, 1997, s. 71–77.
3. *Měsíční přehledy počasí: 2009*, ČHMÚ, Praha.
4. STRNADLOVÁ H.: Dopady vstupu ČR do EU a reformy společné organizace trhů v odvětví cukru na trh s cukrem v ČR. *Listy cukrov. řepář.*, 125, 2009 (12), s. 334–341.
5. REINBERG O.: České cukrovarnictví a lihovarnictví v roce 2008. *Listy cukrov. řepář.*, 125, 2009 (3), s. 79–81.
6. GEBLER J.: Zpráva o cukrovarnické kampani 2007/08 v České republice. *Listy cukrov. řepář.*, 124, 2008 (4), s. 132–136.
7. GEBLER J., KOŽNAROVÁ V.: Zpráva o cukrovarnické kampani 2008/09 v České republice. *Listy cukrov. řepář.*, 125, 2009 (4), s. 132–140.

Gebler J., Kožnarová V.: Report on the sugar campaign 2009/10 in the Czech Republic

The sugar beet campaign 2009/10 was, compared to the previous one, characterized by a lower sugar content. The yield significantly increased, and is comparable with values of quality growers of the neighboring states. The amount of sugar prescribed by the quota system was easily fulfilled and, as in other EU states, even a certain amount of surplus sugar was produced: in the Czech Republic, this was 29 % of total sugar produced (for bioethanol, chemical use, etc.) The whole EU quota for the 2009/10 campaign was 13,121 kt and the surplus quota 4,347 kt, thus 33.1 %. The average sugar content was 16.85 % (18.70–15.99 %). The average duration of a campaign in the Czech Republic was 93.4 days, and the total production of white sugar from beet was 431.8 kt. Seven sugar factories were operating in the Czech Republic during the past sugar campaign, the total standard capacity was 37,394 tons per day while one of the factories had surpassed 14,296 tons in a single day. The data confirm the fact that the Czech Republic with a 200 year tradition of sugar beet production is among the leading sugar producers in the European Union. The article briefly mentions investment events aimed at the improvement of ecology, technology and energetics that were realized in Czech sugar factories during the 2009/10 campaign.

Key words: Czech Republic, sugar campaign, sugar beet, sugar yield, sugar contents, treatment, capacity, campaign data, sugar production, bioethanol.

Kontaktní adresa – Contact address:

Ing. Jaroslav Gebler, CSc., VUC Praha, a. s., U Jednoty 7, 142 00 Praha 4 Písnice, Česká republika, e-mail: j.gebler@vucpraha.cz